

Vývoj jazykové kultury po roce 1989

Mgr. Ludmila Faltýnková

Pošli 1 kód z akéhokoľvek
súťažného balenia a každý
týždeň získaj jeden z 90tich
skvelých darčiekov!

Что вы
говорите?

IMO to není
game 4you
;-)

Obsah

1. Vývoj slovanských jazyků	str. 2
2. Slovenský jazyk	str. 4
3. Komunikace	str. 6
4. Reklama	str. 9
5. Anglický jazyk	str. 11
6. E-mail	str. 14
7. Charakteristické jevy současné češtiny	str. 16

Vývoj slovanských jazyků

Cíl:

1. Seznámit se s vývojem a rozdělením slovanských jazyků, vývojem českého jazyka, porozumění historického textu a uvědomit si hodnotu českého jazyka.
2. Prohloubit zájem o český jazyk.

Organizace vyučování a metody práce:

- práce s obrazovým materiálem (PowerPoint)
- výklad
- četba
- práce se slovníkovými příručkami
- samostatná práce
- řízení rozhovor
- práce s textem
- diskuse

Pomůcky: prezentace, pracovní list žáka č. 1, ukázky starších textů, citátů a přísloví, slovníkové příručky,

Metodický postup:

Pro motivaci na začátku hodiny využijeme seznámení s rozdělením jazyků a využijeme pracovního listu k nakreslení stromu, který připomíná rodokmen (kořen tvoří prajazyk indoevropský, na něj navazuje kmen s indoevropskými jazyky a z kmene vybíhají jednotlivé větve s rodinou indoevropských jazyků. Ty se mohou dále dělit na větve).

Vyhledat ukázky ve starších literárních textech (zaměřeno na práci s knihami ve školní knihovně – kroniky, cestopisné knihy).

Vysvětlení pojmů a příklady:

Archaismus - označení pro zastaralý jazykový prvek. Může se jednat o zastaralý prvek fonetiky jazyka (například strakapúd místo strakapoud), o zastaralý gramatický tvar (například peku místo peč, -ti jako koncovka infinitivu, např. platiti, dýchati), o zastaralý prvek slovní zásoby (například šlojíř místo závoj), o zastaralý obrat (například nůž ten věru ostrý místo ten opravdu ostrý nůž).

Některé archaismy jsou přirozenou součástí jazyka a jejich zastaralost se projevuje jen při srovnání s celkovým stavem jazyka - příkladem je zmíněný strakapúd („ú“ ve středové pozici se v češtině změnilo v „ou“, zde však zůstalo zachováno). Jinak se archaismus může v textu vyskytnout jako bezděčná součást vyjadřování pisatele nebo mluvčího (třeba jako prvek nářeční), nebo může být použit záměrně pro navození nálady minulé doby.

Historismus - v lingvistice označení pro výraz označující historicky zaniklou skutečnost (např. kurfiřt, léno, palcát, nezaměňovat s archaismem).

Aktivita:

Pokud je ve třídě žák jiné národnosti, můžeme využít jeho rodný jazyk k ukázce rozdílů slov. Popřípadě využijeme znalostí slovní zásoby žáků z vyučovaného cizího jazyka.

Žáci by si měli uvědomit, že i národnostní menšiny žijící na našem území mají své právo (Slováci, Rusové, Vietnamci, Rómové, Němci, Poláci) na vlastní jazyk.

Tuto aktivitu můžeme využít i pro skupinovou práci o některé slovanské zemi, o jejích zajímavostech, kultuře a zvycích.

Na základě úkolů v pracovním listě pracujeme s lidovými úslovími, rčeními, pranostikami.

Žáci mohou využít knih v knihovně, kalendáře a také mohou vyhledávat lidové moudrosti na [www. stránkách](http://www.stránkách) (přednost mají knihy).

Slovenský jazyk

Cíl:

1. Seznámit žáky s rozdílností slov slovenského a českého jazyka, rozdílnost ve čtení a na základě textu je seznámit i s rozdílností větné stavby.
2. Žáci si uvědomí tolerantnost v lidské různosti.

Organizace vyučování a metody práce:

- motivační text - práce s obrazovým materiálem (PowerPoint)
- výklad
- práce s textem
- vyhledávání informací
- konfrontace názorů
- diskuse

Pomůcky: motivační text, pracovní listy, literární ukázky, internet,

Metodický postup:

Učitel na základě rodinných vztahů ukazuje vztahy v užším a širším slova smyslu v rodině. Něco podobného je i v rodině jazyků.

Žáci se seznámí s motivačním textem a s pomocí učitele se snaží nacházet rozdílná slova (plnit úkol č.1 z pracovního listu).

Řešení ukázky slovenského textu:

Pokojíček snů každý týden

Pošli 1 kód z jakéhokoli soutěžního balení Veselé kráva a každý den získej jeden z 250 polštářků nebo jeden z 5 sedacích pytlů ve tvaru kravičky. Kód pošli ve tvaru VK mezera KOD na číslo 7605 nebo zadej na www.veselakrava.cz/soutez. Čím více kódů pošleš, tím máš větší šanci trefit se do šťastné chvílky a vyhrát. V případě, že se do šťastné chvílky netrefíš, vyhráváš tapetu na mobil.

Každou neděli bude do šťastné chvíle navíc zařazena výhra přestavba dětského pokojíčku. Šťastná chvíle je určena náhodně a mění se každý den. Soutěž probíhá od 2.5.2011 do 26.6.2011. Cena zpětné potvrzující SMS je X EURO vč. DPH.

Infolinka po – pá, 9 - 17 h.

Učitel žákům vysvětlí a přečte slovenský text. Upozorní tak na rozdílnost psaní a čtení slovenského textu, popř. rozdílnou větnou stavbu.

V další části tématu pracuje učitel s rozdílností slov uvedených v PowerPointu a vyzve žáky, jestli i oni sami znají slovenská slova a jejich významy. Diskutují o tom, kde se mohou se slovenským jazykem setkat (různá média).

Úkol č. 2. z pracovního listu zadá učitel žákům jako samostatnou práci. Půjde jen o to, přinést slovenskou lit. ukázkou, kterou společně další hodinu vypracují i pomocí internetového vyhledávače.

Na závěr tématu učitel shrne poznatky o rozdílnosti českého a slovenského jazyka.

Komunikace

Cíl:

1. Žáci dokáží analyzovat pojem komunikace z hlediska lingvistického, sociologického, technického i psychologického a analýzu jsou schopni uplatnit v běžném životě.

2. Rozlišují různé formy komunikace a chápou jejich rozdíly i účel.

Organizace vyučování a metody práce:

- hra (analýza, syntéza)
- práce s obrazovým materiálem (PowerPoint)
- výklad
- řízený rozhovor
- mimické a pantomimické výstupy
- úvaha
- společná práce
- diskuse

Pomůcky: prezentace, slovník cizích slov, kartičky se smajlíky a se zadáním úkolů na pantomimu, sešit, ukázky videoklipů s Vl. Burianem, pracovní list č. 3.

Metodický postup:

Žáci se seznámí s verbální a neverbální (nonverbální) komunikací a druhy mimoslovního sdělování (prezentace).

Učitel poskytuje – pokud je to nutné – dodatečný výklad.

Učitel motivuje žáky pomocí lit. ukázky od Fr. Nepila – Ruce - z pracovního listu. Žáci odpovídají na otázku, co všechno dokáží vyjádřit ruce.

Učitel může doplnit odpovědi: ruce vyjadřují lásku, jistotu, odstup, oporu ...

Úkol č. 2.

Žáci se věnují hře – mimickým i pantomimickým výstupům. Pracují podle zadání a pod vedením učitele.

Úkol č. 3.

Žáci se snaží uhodnout, jakou náladu vyjadřují jednotlivé obličejce.
Mohou využít i internetové smajlíky.

Úkol č. 4.

Učitel vysvětlí pojem karikatura:

Cizím slovem karikatura nazýváme zjednodušené, někdy humorné či komické, jindy satiricky kritické a úmyslně zesměšňující, výtvarné či literární dílo, které značně zvýrazňuje některé tvary obličejce, lidské postavy nebo i nějaké osobní vlastnosti, důležitý povahový rys (či jiné další významné skutečnosti) u zobrazované osoby resp. u karikovaného člověka. Karikatura se od všech jiných humoristických žánrů vyznačuje nejen svojí úmyslně zjednodušenou zkratkovitostí podání, ale především zjevným přeháněním a úmyslným zdůrazňováním vybraných rysů zobrazovaného člověka. Navíc kromě své humorné stránky může být výrazem ostré společenské kritiky, jasného zesměšnění, protestu či odporu vůči příslušné osobě. Svojí povahou má patrně nejbližší k žánru parodie.

Předmětem karikatury bývají nejčastěji osoby veřejně činné a všeobecně známé (např. politici, sportovci, umělci apod.).

Úkol č. 5.

Význam znakové řeči. Učitel může žáky seznámit i s možností Morseovy abecedy, vlajkovými signály apod.

Úkol č. 6.

Vlasta Burian – nepřekonatelný komik.

Možné odpovědi: radost, pozornost, údiv, překvapení, strach, bolest, nelibost, pýcha, hněv .....

Doplňujícím materiálem k této kapitole může být i zasvěcení do světa neslyšících.

Pohyb jednou rukou:

Ruka se otáčí v zápěstí – znak NE

Ruka kmitá oběma směry – znak KDO

Pohyb prstů – znak VODA

Pohyby oběma rukama:

Opakovaný pohyb oběma rukama stejným směrem – znak ČEKAT

Kruh oběma rukama stejným směrem – znak AUTO

Jednoduchý pohyb obou rukou od sebe – znak SVĚTLO

Řadu podnětů lze uplatnit v pantomimických vystoupeních žáků.

Závěr: Žáci se společně zopakují nové pojmy z oblasti komunikace.

Reklama

Cíl:

1. Vliv reklamy na společnost, převážně na mladistvé, a uvědomění si rizik s ní spojených.
2. Nevhodnost reklamy, její agresivita, ekonomické dopady.

Organizace vyučování a metody práce:

- výklad
- práce s obrazovým materiálem (PowerPoint)
- samostatná práce
- brainstorming
- diskuse

Pomůcky: prezentace, možnost ukázky televizní reklamy ze stránek Vodafonu (z důvodu autorských práv není možno použít jako přílohu na CD), pracovní list č. 4.

Metodický postup:

Žáci se seznámí s vývoj reklamy od 60. let do současnosti na základě prezentace.

Jaké reklamy znají žáci? Např.:

- potraviny,
- prací prášky,
- značky aut,
- mobilní operátoři,
- hygienické potřeby aj.

Reklama má velký vliv na život a myšlení lidí. Kdybychom neviděli nebo neslyšeli reklamu na nějakou věc, určitě bychom bez ní mohli být.

Účel reklamy:

Získat zákazníky, prodat výrobek nebo nějakou službu.

Klamavost reklam – uvádění polopravd.

Odborníci mluví o agresivitě reklamy. V čem ji vidíš ty?

Musíš určitý výrobek mít, jinak nejsi IN.

Jedna osoba druhé sebere např. prací prášek.

Závěr:

Učitel by měl společně s žáky dojít např. k závěru, že vše, co člověk vytvořil a vymyslel, se může využít k prospěchu i ke škodě člověka – vliv médií a reklamy.

Vtip:

Baví se dva prvňáčci. Jeden se ptá toho druhého: „Co si přeješ na Vánoce?“ Ten mu odpoví: „Tampon.“ „A víš, co to vůbec je?“ Zvědavě se ptá kamarád. „Nevím, ale musí to být skvělé! Můžeš s ním plavat, běhat ... Skvělá věc, užiješ si s ní spoustu zážitků.“

Anglický jazyk

Cíl:

1. Žáci se seznámí s pronikáním anglických slov do české slovní zásoby.
2. Jejich přejímání a přizpůsobování se typickému tvoření českých slov.

Organizace vyučování a metody práce:

- práce s obrazovým materiálem (PowerPoint)
- analýza
- výklad
- diskuse
- řízený rozhovor
- individuální práce žáka
- práce ve dvojicích
- plnění úkolů z pracovního listu

Pomůcky: prezentace na PC, pracovní list č. 5, Slovník cizích slov

Metodický postup:

Žáci se na základě PC prezentace seznámí s pronikáním, tvořením, ustalováním a počešťováním cizích (převážně anglických) slov.

Pomocí učitele a samostatné práce zpracují úkoly v pracovním listě.

Ad. 1

Floorbal - floor (podlaha) + bal (míč)

Wash&go – wash (umýt) & (a) go (jít)

Today – tomorrow Toyta – today (dnes) + tomorrow (zítra) Toyta (značka auta)

Ad. 2

Chatovat, entrovat, resetovat, skypovat, breakovat aj.

Ad. 3

Pomocí Slovníku cizích slov:

Hypotéka = hypoteční úvěr (neboli hypotéka) je úvěr určený fyzickým i právnickým osobám. Vždy musí být zajištěný zástavním právem k nemovitosti na území ČR.

Obvykle se jako zástava využívá financovaná nemovitost, ale není to podmínkou, ručit lze i objektem jiným. Hypoteční banky nabízejí v zásadě dva typy úvěrů: 1. účelová hypotéka, která je striktně vázaná na investici do nemovitosti 2. neúčelová hypotéka, tzv. americká hypotéka - úvěr lze použít na cokoli.

Hypotéza = v běžné řeči znamená hypotéza předpoklad, tvrzení, jemuž se nedá plně věřit, a proto říkáme, že hypotéza může být odvážná nebo vratká. Každý z nás se mohl setkat s reakcí - odpovědí na nějaké naše tvrzení „to je jen pouhá hypotéza“. V běžném použití je dnes hypotéza zajímavé, ale neprokázané tvrzení, jehož platnost by měla být ověřena. V tomto smyslu se mluví také o hypotéze policejního vyšetřování, o hypotetické diagnóze v lékařství a podobně.

Defekt = co se vymyká standardní situaci (nehoda)

Efekt = cizím slovem vyjadřujeme několik různých, i když často navzájem souvisejících pojmů : obecný význam, synonymum pro slovo účinek.

Kontrakt = dohoda, je dvoustranný či vícestranný právní úkon, spočívající na vzájemných a obsahově shodných projevech vůle stran, směřující ke vzniku, změně či zániku práv a povinností. Pojmy dohoda nebo kontrakt se někdy od pojmu smlouva rozlišují nebo se používají jen pro některé typy smluv.

Kontrast = naprostá nepodobnost, zásadní odlišnost, diametrálně rozdílná vlastnost, opak.

Kompletní = úplný

Komplexní = z latinského complexus, objetí, shrnutí, celek, od plectere, plexus - spletenec) znamená celek z částí nebo témat, které k sobě patří, souvisejí a často se vyskytují pohromadě. Používá se ve více významech.

Redakce = označujeme několik navzájem souvisejících pojmů :

- zpracování textu pro tisk, úprava rukopisu, příprava různých verzí téhož textu - textová verze (verze textu),
- synonymum pro slovo redigování,
- řízení obsahové a věcné náplně knih, časopisů, novin, brožur a hromadných sdělovacích prostředků (rozhlas, televize, internet apod.),
- kolektiv pracovníků provádějící redakční práce (kolektiv redaktorů).

Redukce = z lat. re-duco, vedu zpět) znamená zmenšení, omezení, ubrání, snížení. Používá se buď jako obecné cizí slovo (např. "redukce nákladů"), anebo ve více speciálních významech.

Konstrukce = z lat. con-struere, se-stavovat, skládat, smontovat.

Obstrukce = je úmyslné a plánované jednání, které má za úkol narušit nebo znemožnit jednání.

Ad. 4

Česky {copi}

Anglicky {kopi}

Česky {filé}

Anglicky {faijl}

Závěr:

Smyslem tématu je upozornit žáky na to, že žádný jazyk není uzavřený do sebe, ale dochází po staletí k prolínání jednotlivých jazyků. Navíc po sametové revoluci, kdy lidé měli možnost cestovat do zahraničí, se česká slovní zásoba velice obohatila, nejen tím, ale i rozvojem nových technologií (PC).

E-mail

Cíl:

1. Vysvětlit žákům rozdíl mezi komunikačními žánry.
2. Upozornit na vhodnou komunikaci v korespondenci (zvláště v internetové).

Organizace vyučování a metody práce:

- práce s obrazovým materiálem (prezentací)
- řízený rozhovor
- individuální práce
- diskuse
- výklad
- samostatná práce

Pomůcky: obrazový materiál (prezentace), využití PC

Metodický postup:

Učitel přiblíží žákům vznik tohoto slova a proniknutí slova do běžné komunikační praxe.

Žáci s učitelem diskutují na téma vývoje komunikace (doručování zpráv) – poštovní holub, dostavníková pošta, telegraf, telefon – až do současnosti.

E-mail - (elektronická pošta) – je dnes nejvyužívanější a nejužitečnější aplikací Internetu. Umožňuje posílat nejen zprávy, ale i další soubory (fotografie, texty, tabulky aj.) mezi připojenými počítači k této síti.

Hlavním znakem elektronické pošty je znak @ (zavináč).

Tento druh komunikace má oproti poště několik výhod:

- rychlost
- zpráva dorazí kdekoliv na světě (podle pokrytí sítě)
- je zcela zdarma
- k základní zprávě lze připojit tzv. přílohy (různé dokumenty).

Samostatný úkol pro žáky:

Sestavení e-mailové zprávy kamarádovi s připojením přílohy (fotografie).

Učitel může žáky upozornit na nebezpečí související s počítačovou komunikací:

- co je a není legální s ohledem na vlastnictví počítače (licence, vypalování, šíření hudby aj.),
- na nebezpečí internetových stránek,
- sdělování soukromých informací na sociálních sítích,
- pojem Hacker (počítačový specialista či programátor s detailními znalostmi fungování systému, dokáže ho výborně používat, ale především si ho i upravit podle svých potřeb. V masmédiích se tento termín používá pro počítačové zločince a narušitele počítačových sítí, kteří se ale správně označují termínem cracker. Dnes jsou oba pojmy často zaměňovány a pro pojem blízký původnímu významu se používají také termíny geek, guru, nerd).

Charakteristické jevy současné češtiny

Cíl:

1. Smyslem tohoto tématu je, aby žáci poznali způsoby obohacování slovní zásoby.
2. Žáci si osvojí kulturu jazyka a kulturu řeči.
3. Snaží se dorozumívat kultivovaně a výstižně spisovnou češtinou.

Organizace vyučování a metody práce:

- práce s obrazovým materiálem
- výklad učitele
- řízený rozhovor
- samostatná práce žáků
- práce s jazykovými příručkami
- plnění úkolů z pracovního listu

Pomůcky: prezentace PowerPoint, jazykové příručky, pracovní list č. 6, možná nahrávka písně Ivana Mládka - Zkratky

Metodický postup:

Motivací k problému současného českého jazyka je opakování znalostí o obohacování a dělení slovní zásoby.

Slovní zásoba se neustále rozvíjí a rozšiřuje.

Vznik nových slov:

1. Tvoření nových slov: a) odvozování (lesník),
b) skládáním (vodovod),
c) zkracováním (ČR).
2. Přejímáním z cizích jazyků (image).
3. Přenášením významu slov na nové skutečnosti (kolo).
4. Spojováním slov v sousloví (podstatné jméno).

Žáci vypracují úkol č. 1 v pracovním listě.

Žáci sledují výklad učitele o vytváření nových jevů v českém jazyce a používání cizích učených slov (image, vize).

Zadání úkolu č. 2 v pracovním listě – nejvíce slov přicházelo z oblasti výpočetní techniky (freeware – PC program zdarma, ICQ – anglická zkratka aj.).

Na základě výkladu o předponách zpracují žáci úkol č. 3 v pracovním listě na předpony bio- a eko- (biojablka, bioplynová stanice, ekopotraviny, ekostanice).

Učitel vysvětlí žákům, jak vznikají z hlediska mluvnické teorie zkratky a vyzve žáky k plnění úkolu č. 4.

Zadání úkolu č. 4.

ZOH - např. Zima ožívá hokejem (původní význam: Zimní olympijské hry)

ČSAD – např. Čekej, snad autobus přijede (původní význam: Česká státní autobusová doprava)

MHD – např. Mnoho hluku děsí (původní význam: Městská hromadná doprava)

SOS - např. Spěchej ochránit skupinu (původní význam: Spaste naši duši)

AMU – např. Akordy musíš umět (původní význam: Akademie múzických umění)

DDM – např. Divoká dětská mačkanice (původní význam: Dům dětí a mládeže)

Učitel upozorní na množství vznikajících zkratek, např.:

Bonus - Ďábelské zkratky:

ÚOOÚ - Úřad na ochranu osobních údajů.

ÚÚřVÚ - Újezdní úřad vojenského újezdu.

ÚOKFK SKPV - Útvar odhalování korupce a finanční kriminality služby kriminální policie a vyšetřování.

VÚDDŠŠŽŠŠJ Chrastava - Výchovný ústav, dětský domov se školou, střední škola, základní škola a školní jídelna Chrastava (z takového pastřáku se jen tak neutíká).

Závěr:

Žáci si uvědomí, že zkracováním slov může dojít k nesmyslnosti jazyka. Ten, kdo význam zkratkových slov nezná, nemůže porozumět kontextu.

Na závěr může učitel pustit píseň od Ivana Mládka s názvem Zkratky.

Vývoj jazykové kultury po roce 1989

Mgr. Ludmila Faltýnková

Region Moravskotřebovska a Jevíčska, 2012

NEPRODEJNÉ